

AIZSARDZĪBAS INDUSTRIJA

ES aizsardzības industrijai ir raksturīgi ekonomiski un tehnoloģiski komponenti, kas ir būtiski faktori Eiropas rūpniecības konkurētspējai. Eiropas Aizsardzības aģentūra atbalsta dalībvalstu aizsardzības spēju uzlabošanu un veicina dalībvalstu aizsardzības rūpniecības attīstību. Nozarē nesen pieņēma lēmumu pievērsties atsevišķiem tās lielākajiem izaicinājumiem, tostarp tirgus sadrumstalotībai un zemajiem izdevumu līmeņiem, un attiecīgi stiprināja kopējo publisko iepirkumu un palielināja ES aizsardzības izdevumus.

JURIDISKAIS PAMATS

ES rīcība šajā jomā jābalsta uz Līguma par Eiropas Savienības darbību (LESD) 352. pantu. Lai gan LESD 173. pants nosaka ES rūpniecības politikas juridisko pamatu, virzību uz iekšējā tirgus noteikumu pakāpenisku piemērošanu aizsardzības aprīkojuma tirgum ierobežo LESD 346. panta 1. punkts, kas nosaka, ka “dalībvalstis var veikt pasākumus, ko uzskata par vajadzīgiem, lai aizsargātu savas būtiskās drošības intereses, kas saistītas ar ieroču, munīcijas un militārā aprīkojuma ražošanu vai tirdzniecību”.

MĒRĶI

Aizsardzības rūpniecība ir bijusi nozīmīga ES tās tehnoloģisko un ekonomisko politikas aspektu dēļ. Eiropas aizsardzības rūpniecības konkurētspēja ir ļoti svarīga, lai nodrošinātu uzticamību kopējai drošības un aizsardzības politikai (KDAP). Ir svarīgi, ka dalībvalstis sadarbojas savā starpā, lai pārtrauktu tādu politiku un praksi, kas liedz Eiropas aizsardzības jomas uzņēmumiem strādāt kopā efektīvāk.

SASNIEGUMI

Tāpat kā visām citām rūpniecības darbībām, arī ES aizsardzības rūpniecībai ir jābūt efektīvākai, lai nodrošinātu izdevīgus darījumus saviem klientiem un vienlaikus aizsargātu savu akcionāru intereses.

A. Vispārīga informācija

1. Pētniecības un izstrādes politika

ES pētniecības finansējums lielākoties ir paredzēts civiliem mērķiem. Tomēr dažas no ietvertajām tehnoloģiskajām jomām – piemēram, materiāli vai informācijas un sakaru tehnoloģijas – var palīdzēt uzlabot aizsardzības tehnoloģisko bāzi un nozares konkurētspēju. Tāpēc, ja vien iespējams, aizsardzības rūpniecības

vajadzības jāatspoguļo ES pētniecības politikas īstenošanā. Eiropadome 2013. gada decembra sanāksmē aicināja dalībvalstis palielināt ieguldījumus kopīgās pētniecības programmās, ka arī aicināja Komisiju kopā ar Eiropas Aizsardzības aģentūru (EAA) izstrādāt priekšlikumus par turpmāku divējāda (civilā un militārā) lietojuma pētījumu stimulēšanu. Dalībvalstis 2015. gadā nolēma no pētniecības, kas mērķēta tikai uz civilo un divējādo lietojumu, pāriet uz vienotu atsevišķu Eiropas aizsardzības pētniecības programmu.

2. Eksports

Padome 2008. gadā pieņēma [Kopējo nostāju 2008/944/KĀDP](#), ar ko izveido kopīgus noteikumus, kas reglamentē militāru tehnoloģiju un ekipējuma eksporta kontroli. Pieņemot šo kopējo nostāju, ES kļuva par vienīgo reģionālo organizāciju, kas izveidojusi juridiski saistošu kārtību konvencionālo ieroču eksportam. Tās mērķis ir sekmēt dalībvalstu ieroču eksporta kontroles rīcībpolitiku konvergenci, lai gan ieroču eksports joprojām paliek valstu kompetencē. ES eksporta kontroles režīmu reglamentē [Regula \(EK\) Nr. 428/2009](#), ar ko precizē kopīgos ES kontroles noteikumus, vienoto ES divējāda lietojuma preču sarakstu un paredz koordinēšanas un sadarbības kārtību, lai atbalstītu saskaņotu īstenošanu un izpildi visā ES. Komisija 2016. gada septembrī pieņēma priekšlikumu par pašreizējās Regulas (EK) Nr. 428/2009 modernizēšanu un divējāda lietojuma preču eksporta ciešāku kontroli.

B. ES aizsardzības rūpniecības politika

1. Virzība uz Eiropas aizsardzības aprīkojuma tirgu

Komisija 2004. gada septembrī publicēja Zaļo grāmatu par iepirkumu aizsardzības jomā ([COM\(2004\)0608](#)) ar mērķi veicināt “Eiropas aizsardzības preču un pakalpojumu tirgus [...] pakāpenisku izveidošanu starp dalībvalstīm”. Zaļā grāmata ir daļa no 2023. gada stratēģijas “Ceļā uz Eiropas Savienības aizsardzības aprīkojuma politiku”. Tās mērķis bija uzlabot resursu izmantošanas efektivitāti aizsardzības jomā un palielināt nozares konkurētspēju Eiropā, kā arī sekmēt militārā aprīkojuma uzlabojumus Eiropas drošības un aizsardzības politikas kontekstā.

Dalībvalstis 2007. gadā vienojās uzlabot Eiropas aizsardzības tehnoloģiskās un industriālās bāzes attīstību, izmantojot tam paredzētu atsevišķu stratēģiju. 2006. gada jūlijā sāka īstenot starpvaldību režīmu konkurences veicināšanai Eiropas aizsardzības ekipējuma tirgū. Šis brīvprātīgais starpvaldību režīms darbojas, pamatojoties uz 2005. gada novembra [Rīcības kodeksu par aizsardzības ekipējuma iepirkumu](#), ko atbalsta ziņošanas un pārraudzības sistēma, kas palīdz nodrošināt pārredzamību un pārskatatbildību starp dalībvalstīm. Vēl viens svarīgs elements ir 2005. gada maija [Paraugprakses kodekss piegādes ķēdē](#).

Lai integrētu dalībvalstu tirgus, būtiska ir aizsardzības aprīkojuma standartizācija. Tika veikti tādi pasākumi kā Eiropas aizsardzības standartu references sistēmas (*EDSTAR*) portāla izveide 2012. gadā. Pēc *EDSTAR* izveidoja Eiropas aizsardzības standartu informācijas sistēmu (*EDSIS*), kas ir portāls plašākai Eiropas aizsardzības aprīkojuma standartizācijai ar mērķi popularizēt aprīkojuma standartus, kas ir jāizstrādā vai būtiski jāmaina.

Komisija 2013. gada jūlijā pieņēma paziņojumu, kurā ietverts rīcības plāns Eiropas aizsardzības rūpniecības efektivitātes un konkurētspējas uzlabošanai ([COM\(2013\)0542](#)). Tajā paziņoja par tirgus uzraudzības mehānisma izveidi iepirkumam aizsardzības jomā.

2. Aizsardzības jomas iepirkums un aizsardzības aprīkojuma sūtījumi ES teritorijā [Direktīvā 2009/43/EK](#) par tādu ražojumu sūtījumiem Eiropas Savienības teritorijā, kuri saistīti ar aizsardzību, un [Direktīvā 2009/81/EK](#) par iepirkumu aizsardzības un drošības jomā ES ir noteikusi attiecīgas vadlīnijas, ar ko šajā jomā izveidot ES satvaru.

Direktīva 2009/43/EK vienkāršoja un saskaņoja nosacījumus un procedūras šādu ražojumu sūtījumiem visā ES. Tā izveidoja vienotu un pārredzamu (vispārējo, globālo un individuālo) licenču sistēmu un ļāva uzņēmumiem, kas tiek uzskatīti par uzticamiem, veikt sūtījumus saskaņā ar vispārējām licencēm. Nolūks bija atsevišķo licenču izsniegšanu padarīt par izņēmumu un piemērot tikai skaidri pamatotos gadījumos.

Direktīva 2009/81/EK attiecībā uz aizsardzības jomas iepirkumu ieviesa noteikumus, kuru mērķis ir atvieglot aizsardzības rūpniecības uzņēmumu piekļuvi citu dalībvalstu aizsardzības aprīkojuma tirgiem. Direktīvā kā standarts ieviesta sarunu procedūra, pirms kuras jāpublicē paziņojums, kas nodrošina lielāku elastīgumu, kā arī ieviesti īpaši noteikumi par sensitīvas informācijas drošību, klauzulas par piegāžu drošību un īpaši noteikumi par apakšlīgumu slēgšanu. Tomēr dalībvalstis drīkst šos noteikumus neattiecināt uz aizsardzības un drošības līgumiem, ja tas nepieciešams, lai aizsargātu būtiskas savas valsts drošības intereses (LESD 346. pants).

ES 2021. gada jūnijā sāka analizēt Eiropas drošības un aizsardzības nākotni. Šā procesa rezultātā tika izveidots Stratēģiskais kompass, proti, politikas dokuments, kurā izklāstīta ES drošības un aizsardzības stratēģija nākamajiem 5–10 gadiem.

Krievijas iebrukums Ukrainā būtiski ietekmēja Eiropas aizsardzību. Komisija 2022. gada februārī publicēja ceļvedi attiecībā uz drošībai un aizsardzībai kritiski svarīgām tehnoloģijām ([COM\(2022\)0061](#)). Padome 2022. gada martā būtiski pārskatīja Stratēģisko kompasu, lai ņemtu vērā Eiropas drošības kārtības destabilizāciju un attiecīgās izmaiņas ES nostājā, mērķuzdevumos un instrumentos aizsardzības jomā. (Sk. [5.1.2.](#))

Komisija 2022. gada jūlijā pieņēma priekšlikumu regulai, ar ko izveido instrumentu Eiropas aizsardzības nozares nostiprināšanai, izmantojot kopīgu iepirkumu (*EDIRPA*) ([COM\(2022\)0349](#)). Tas ir īstermiņa finanšu instruments un pirmais instruments dalībvalstu kopīgā iepirkuma stimulēšanai aizsardzības jomā.

3. Eiropas Aizsardzības aģentūra

Eiropas Aizsardzības aģentūru (EAA) izveidoja 2004. gada jūlijā saskaņā ar Ministru padomes kopīgu rīcību, lai attīstītu aizsardzības spējas, veicinātu un uzlabotu Eiropas sadarbību bruņojuma jomā, stiprinātu Eiropas aizsardzības tehnoloģisko un industriālo bāzi, izveidotu starptautiski konkurētspējīgu Eiropas aizsardzības aprīkojuma tirgu un Eiropas aizsardzības jomā uzlabotu pētniecības un tehnoloģiju efektivitāti. 2004. gada kopīgo rīcību vispirms aizstāja ar Padomes 2011. gada jūlija lēmumu un pēc tam

2015. gada oktobrī pārskatīja ar [Padomes Lēmumu \(KĀDP\) 2015/1835](#) par EAA statūtiem, atrašanās vietu un darbības noteikumiem.

4. Eiropas aizsardzības pētījumu programma

Neraugoties uz centieniem izveidot kopīgu Eiropas aizsardzības politikas satvaru, kopš 2006. gada Eiropas aizsardzības pētījumi kopumā ir strauji samazinājušies. Dalībvalstis 2015. gadā vienojās no pētniecības, kas mērķēta tikai uz civilo un divējādo lietojumu pamatprogrammā “Apvārsnis 2020”, pakāpeniski pāriet uz atsevišķu Eiropas aizsardzības pētījumu programmu, kuru kopš 2021. gada finansē no ES budžeta un kura ir daļa no Eiropas Aizsardzības fonda (EAF).

Komisija 2016. gada novembrī publicēja Eiropas Aizsardzības rīcības plānu ([COM\(2016\)0950](#)), kurā ierosināja izveidot EAF un ieviest citas darbības, ar ko uzlabotu dalībvalstu izdevumu efektivitāti kopīgām aizsardzības spējām, stiprinātu Eiropas pilsoņu drošību un veicinātu konkurētspējīgu un inovatīvu industriālo bāzi. EAF tika ieplānots [sagatavošanas darbībā aizsardzības pētniecībai \(SDAP\)](#) (2017.–2019. gada budžets 90 miljoni EUR) un Eiropas aizsardzības rūpniecības attīstības programmā (2019.–2020. gada budžets 500 miljoni EUR). EAF sāka darboties 2021. gada 1. janvārī, un tā kopējais apstiprinātais budžets 2021.–2027. gadam ir gandrīz 8 miljardi EUR ([Regula \(ES\) 2021/697](#)).

EIROPAS PARLAMENTA LOMA

Aizsardzības rūpniecības jomā Parlaments ir pieņēmis vairākas rezolūcijas.

Parlaments 2002. gada 10. aprīļa [rezolūcijā](#) prasīja izveidot Eiropas bruņojuma aģentūru un veikt standartizāciju aizsardzības jomā. Parlaments 2005. gada 17. novembra [rezolūcijā](#) par Zaļo grāmatu par iepirkumu aizsardzības jomā mudināja Komisiju veicināt pakāpenisku Eiropas aizsardzības aprīkojuma tirgus izveidi.

Parlaments 2012. gada 22. novembra [rezolūcijā](#) par KDAP īstenošanu stingri norādīja, ka līdz ar Eiropas spēju stiprināšanu ir arī jākonsolidē Eiropas aizsardzības rūpniecības tehnoloģiskā un industriālā bāze.

Parlaments 2013. gada 21. novembra [rezolūcijā](#) par Eiropas aizsardzības tehnoloģisko un rūpniecisko bāzi prasīja stiprināt Eiropas rūpniecisko sadarbību un uzsvēra, ka jāatbalsta KDAP misijas, un šim mērķim pētniecības programmas “Apvārsnis 2020” ietvaros jāizmanto Eiropas pētniecība un izstrāde.

Divās rezolūcijās, ko attiecīgi pieņēma [2015. gada maijā](#) un [2016. gada aprīlī](#), Parlaments prasīja izveidot efektīvu un vērienīgu Eiropas ārlietu un drošības politiku un mudināja politikas mērķus balstīt uz kopīgām interesēm. Parlaments 2016. gada 22. novembra [rezolūcijā](#) ierosināja steidzami izveidot Eiropas aizsardzības savienību.

Parlaments 2021. gada 25. marta [rezolūcijā](#) par iepirkumu aizsardzības un drošības jomā un tādu produktu nodošanu, kas saistīti ar aizsardzību, aicināja Komisiju uzlabot MVU piekļuvi finansējumam. Bez tam Parlaments aicināja dalībvalstis stiprināt ES iekšējo iepirkumu aizsardzības jomā un sadarbību pētniecībā un izstrādē, lai veicinātu sadarbību starp savu valstu militārajiem kompleksiem.

Parlaments 2022. gada 1. marta [rezolūcijā](#) par Krievijas agresiju pret Ukrainu aicināja palielināt ieguldījumu Ukrainas aizsardzības spēju stiprināšanā. Dalībvalstis tika aicinātas paātrināt aizsardzības ieroču piegādi Ukrainai, reaģējot uz precīzi apzinātām vajadzībām.

Parlaments 2023. gada 18. janvāra [rezolūcijā](#) par 2022. gada ziņojumu par kopējās drošības un aizsardzības politikas īstenošanu atzinīgi vērtēja jaunās ES aizsardzības iniciatīvas, tostarp *EDIRPA*. Parlaments 2023. gada septembrī pieņēma [nostāju](#) par ierosināto regulu par *EDIRPA*. Likumdevēji cita starpā vienojās, ka instrumenta darbība beigsies 2025. gada decembrī, nevis 2024. gadā, un ka tā budžets būs 300 miljoni EUR.

Parlaments 2023. gada 9. maija [rezolūcijā](#) par drošībai un aizsardzībai kritiski svarīgām tehnoloģijām atzinīgi vērtēja to, ka Komisija ir izveidojusi kritiski svarīgo tehnoloģiju novērošanas centru, un uzsvēra vajadzību samazināt atkarību no kritiski svarīgo materiālu piegādes, veicināt investīcijas inovācijā un izstrādē, piešķirt prioritāti kopīgiem ES finansētiem un līdzfinansētiem projektiem un palielināt finansējumu.

Plašāka informācija par šo tematu atrodama [Drošības un aizsardzības apakškomitejas](#) un [Rūpniecības, pētniecības un enerģētikas komitejas](#) tīmekļa vietnēs.

Corinne Cordina
10/2023

